

УДК 37.091.33-027.22:33

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Платонова Л.О., Покась Л.А.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

У статті проаналізовано літературні джерела і виявлено відмінності між поняттями «гра» і «дидактична гра». З'ясовано сучасний стан шкільної практики використання дидактичних ігор на уроці географії. Досліджено вплив ігрової форми навчання на підвищення успішності учнів. Автори відзначають, що реалізація представленої педагогічної технології сприятиме формуванню економічної компетентності в учнів і вдосконаленню освітнього простору профільної школи

Ключові слова: ігрова діяльність, дидактична гра, освітній процес, географія, економічна компетентність, профільна школа.

Постановка проблеми. У державних документах, таких як Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Державній програмі «Вчитель» (2002 р.), Національній програмі виховання дітей та молоді в Україні (2004 р.), «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 рр.», Законі України «Про освіту» (2016 р.), Концепції профільного навчання в старшій школі (2013 р.) відображено нові підходи до організації освіти

та формування сучасної людини. У цьому контексті активізується пошук механізмів реалізації поставлених перед школою завдань. Найбільша увага приділяється профільній школі, яка формує випускника, майбутнього громадянина України.

Як показує практика, новим, цікавим підходом в економічному навчанні є використання нестандартних методик, потенціал яких безмежний. Враховуючи вікову групу старшокласників, ми зупинилися на дослідженні ігрової форми на-

вчання. Гра та інші види діяльності (навчальна, трудова, спілкування), на думку сучасних дослідників, розвиваються в умовах педагогічного процесу, побудованого на поєднанні різних аспектів і може підготувати та гнучкіше адаптувати до ринкових потреб майбутнього фахівця, професіонала. «Гра, – як зазначається у Концепції, – сприяє формуванню у дітей ієрархічної структури мотивів, які становлять основу морального спрямування особистості. Вона є ніби першим щаблем в осягненні моральних взаємин, підпорядкованих мотивів, які реалізуються дітьми і поза грою. Грою проводять для спонукання учнів до таких учинків, мотивів, взаємин, які не використані в реальній дійсності, для невимушеного усвідомлення знань, моральних норм, для застосування способів їхнього пізнання й перетворення. Крім того, гра – найлегший засіб для усвідомленого оволодіння надбаннями культури, досвідом людських взаємин, знаннями, способами діяльності тощо» [2].

Як вже зазначалось гра є одним із ефективних засобів навчання і виховання. Проте виникає протиріччя між потребою сформувати у старшокласників економічну компетентність та відсутністю цілеспрямованої методичної системи щодо її реалізації у процесі профільного навчання; між традиційними формами, методами навчання, які в реальних умовах переважають, але не здатні вирішити проблему остаточно та інноваційними, які мають можливість для забезпечення якісної економічної освіти молодого покоління.

Формулювання цілей статті. Об'єктом дослідження освітній процес з економічної географії у профільній школі. Предметом дослідження використання дидактичної гри у процесі вивчення географії як засобу формування економічної компетентності в старшокласників.

Мета: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити результативність використання дидактичної гри у профільному навчанні з географії.

Для реалізації мети були розроблені наступні завдання:

- на основі теоретичного аналізу психолого-педагогічної літератури розглянути можливості уроків із застосуванням дидактичних ігор як одну з ефективних форм навчання географії в профільній школі, необхідність проведення уроків з використанням дидактичних ігор як засобу формування економічної компетентності в старшокласників.

- визначити місце уроків із застосуванням дидактичних ігор серед інших форм навчання економічної географії.

- узагальнити та експериментально перевірити дидактичні умови використання дидактичних ігор на уроках географії у профільній школі.

- провести анкетування серед учнів та вчителів для перевірки використання дидактичних ігор у профільному навчанні економічного спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчаючи навчально-ігрову діяльність учнів, учені не дійшли єдиних висновків щодо дидактичних ігор. Деякі з них відносять дидактичні ігри до засобів навчання і виховання (Л.І. Божович, М.І. Болдирев, Н.М. Конишева, Т.І. Олійник,

В.Г. Редько, Т.А. Честякова, Г.І. Щукіна), інші – до форм навчання (З.М. Богуславська, А.К. Бондаренко, А.А. Венгер, Р.М. Миронова, К.А. Родкін, О.І. Сорокіна, О.П. Усова, В.С. Шубинський). Деякі вчені розглядали дидактичну гру як метод навчання (Ю.П. Азаров, В.Р. Безпалова, Л.В. Кондрашова, К.Д. Радіна, Г.К. Селевко, Л.І. Самгіна, О.П. Хачатурян), як емоційний стимул (Г.В. Віннікова, М.Г. Яновська та ін.), як поліфункціональне педагогічне явище (О.С. Газман, З.В. Друзь, С.А. Шмаков) [2, с. 319].

Ми дотримуємося трактовки З.В. Друзь та С.А. Шмакова, дидактична навчальна гра – це індивідуальна, групова і колективна навчальна діяльність учнів, що включає в себе елемент суперництва та мотиваційності у засвоєнні змісту предметних знань, формуванні практичних, організаційних умінь та навичок, набуття власного досвіду пізнавальної активності й спілкування у процесі навчання під чітким контролем учителя.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні в центрі уваги учень, його особистість, неповторний внутрішній світ. Новий час вимагає нових ідей та практичних рішень щодо вдосконалення методологічного арсеналу педагогічної науки і практики. На думку деяких українських науковців «традиційне навчання, яке передавало готові знання учням, на сьогодні втратило актуальність» [4, с. 357].

Тому основна задача сучасного вчителя вибрати методи і форми організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті реформування шкільної освіти – розвитку творчої особистості учня [2].

Шкільна реформа висуває вимоги вдосконалення уроку, і треба визнати, що далеко не кожен предмет має в своєму арсеналі таке різноманіття форм і засобів навчання, які можна застосувати у викладанні географії. Умовно їх поділяють на традиційні і нетрадиційні. До останніх відносять переважно ігрові.

Зупинимося на розгляді понятійного апарату теми дослідження. Вихідним поняттям дослідження є «дидактична гра» – явище складне, але в ній виразно виявляється структура – основні елементи, що характеризують гру як форму навчання і ігрову діяльність одночасно.

Під «ігровою діяльністю» розуміємо різновид активної діяльності людини (дитини), у процесі якої відбувається оволодіння суспільними функціями, відносинами та рідною мовою як засобом спілкування. Це дитяче моделювання соціальних відносин. Правильне та вмале керівництво ігровою діяльністю з боку дорослих формує емоційну, моральну та інтелектуальну сфери дитини, розвиває її уяву, сприяє фізичному вдосконаленню, виховує волю до дії та здатність до гальмування — якості, необхідні людині в трудовій і суспільній діяльності [1, с. 73].

Дидактична гра відрізняється від звичайної гри тим, що участь у ній обов'язково для всіх учнів. Її правила, зміст, методика проведення розроблені так, що для деяких учнів, що не випробовують інтерес до уроку дидактична гра може послужити відправною точкою у виникненні інтересу до предмета.

Процес навчання – це динамічна взаємодія (співробітництво, партнерство) учителя та учнів,

у ході якої здійснюється стимулювання і організація активної навчально-пізнавальної діяльності школярів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, розвитку і всебічної вихованості особистості.

Найактивніше використання ігрової діяльності в навчальному процесі та використання різних форм нетрадиційних уроків просто необхідне; це дає змогу успішно формувати і закріплювати позитивне ставлення дитини до навчальної праці.

У старшій школі доцільно проводити уроки-конференції, рольові ігри, диспути. На заняттях нестандартної форми ставиться мета виявлення нової інформації цікавих статистичних даних, фактів, прикладів з літератури і практичної діяльності, які мають узагальнюючий характер і сприяють підвищенню інтересу учнів до географії економічного змісту. Моделювання на уроках допоможе старшокласникам побачити переваги та недоліки, повірити в себе, навчить відстоювати свою позицію, розвине вміння працювати в колективі, виступати перед аудиторією, перебороти страх, формулювати думку, сприяє «професійній орієнтації і самовизначенню старшокласників, соціалізації учнів» [2]. Формування в учнів соціальної компетентності теж дуже важлива. Від неї залежить успіх кожного випускника, їх професійне зростання.

Використання дидактичної гри дає найбільший ефект у класах, де переважають учні з нестійкою увагою, зниженим інтересом до предмета. Створення ігрових ситуацій підвищує інтерес до предмета, знімає втомлюваність, розвиває увагу. На думку, українського дослідника Н.О. Постернак, велику роль у проведенні нестандартного уроку відіграє учитель, який займається створенням «комфортних умов навчання, за яких... учень відчуває власну успішність, інтелектуальну спроможність» [3, с. 57].

Для вивчення цього питання було проведено анкетування серед вчителів та учнів двох сучасних навчальних закладів: ЗОШ № 115 (м. Київ), ЗОШ № 1 (с.мт. Рокитне, Київської області). У дослідженні взяло участь 50 учнів та 10 вчителів.

Аналіз анкет для вчителів географії школи № 115 показав, що педагоги широко використовують на своїх уроках географії дидактичні ігри (100%), проте 60% вчителів ігровий підхід на уроках використовують досить часто, і 40% – рідко.

На питання «Які труднощі виникають у Вас під час використання ігрових форм?» відповіді розподілились наступним чином:

Аналіз анкет для вчителів географії школи № 1 показав, що педагоги широко використовують на своїх уроках географії дидактичні ігри (100%), проте 20% вчителів ігровий підхід на уроках використовують постійно, 50% – досить рідко і 20% – рідко.

На питання «Які труднощі виникають у Вас під час використання ігрових форм?» відповіді розподілились наступним чином:

Як показує аналіз анкет для учнів 7-го класу школи № 115 на питання «Чи цікаво Вам на уроках географії?» 47,8% відповіли, що їм цікаво і 52,2% – не цікаво, з цього випливає те, що 69,6% опитаних учнів є пасивними на уроці географії, і лише 30,4% є активними діячами на уроках. Це може говорити про те, що вчителі мало використовують різні методи, форми і прийоми на уроці, щоб зацікавити учнів, проте у школі № 1 с.мт. Рокитне на питання «Чи цікаво Вам на уроках географії?» 75% відповіли, що їм цікаво і 25% – не цікаво, з цього випливає те, що 33% опитаних учнів є пасивними на уроці географії, і 67% є активними діячами на уроках. Це може вказувати на те, що учителі добросовісно відносяться до викладання свого предмету, використовують різні форми, методи, і прийоми навчання.

Отже, можна зробити висновок, про те, що дидактичні ігри є досить популярними серед учнів і вчителів, проте їх проведення й підготовка вимагає використання достатньої великої кількості часу і значних затрат в учнів на уроці.

Для підкріплення вищезазначеного матеріалу, ми розробили приклади використання ігрових елементів на різних стадіях уроку географії у профільній школі.

За результатами теоретичного аналізу проблеми дослідження ми дійшли **висновку**, що дидактичні ігри займають вагоме місце серед інших форм навчання географії, оскільки ігрові заняття підвищують ефективність сприймання учнями навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості і як наслідок підвищують рівень успішності учнів. Ігри доповнюють традиційні форми навчання та успішно впроваджуються в практику педагогіки співробітництва. У співвідношенні з іншими методами і прийомами підвищують ефективність викладання географії, роблять процес навчання більш цікавим, сприяють кращому засвоєнню вивченого матеріалу, формують навички колективної роботи. Дають змогу розвивати емоційну сферу дитини, її пізнавальні інтереси, інтелектуальні та духовні потреби, а внаслідок цього підвищується навчальна активність учнів,

інтенсивність мислення, пам'яті, уваги та уяви. В свого чергу діти вчать розв'язувати самостійно ігрові задачі, знаходити кращий спосіб здійснення задуманого, користуватися своїми знаннями, виражати їх словом. Ми підтримуємо думку, яку неодноразово оприлюднювала український науковець Л. Покась, досліджуючи методику впливу інноваційних технологій на підвищення пізнавального інтересу до навчання, до географії, на результативність рейтингу успіш-

ності учня і переконана, що «навчання сучасної учнівської молоді у школі має здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу» [4, с. 359].

Застосування у профільній школі ігрової технології навчання допоможе учителю розв'язати проблему «всебічного розвитку учня як цілісної особистості, його здібностей і обдарувань, його духовності й культури, формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору» [2].

Список літератури:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/37784/.
3. Постернак Н.О. Формування професійної готовності майбутніх вчителів природничих дисциплін засобами інтерактивних форм навчання / Н.О. Постернак // Молодий вчений. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://moloduyvchenu.in.ua/files/conf/ped/22may2017/16.pdf>.
4. Якименко Ю., Покась Л. Оновлення уроку географії у контексті компетентнісного підходу / Ю. Якименко, Л. Покась // Молодий вчений. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/12817>.

Платонова Л.О., Покась Л.А.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА КАК ЭЛЕМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В УЧАЩИХСЯ ПРОФИЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация

В статье дан анализ литературным источникам и выявлены отличия между понятиями «игра» и «дидактическая игра». Определено современное состояние школьной практики использования дидактической игры на уроке географии. Исследовано влияние игровой формы обучения на повышение успеваемости учащихся. Авторы отмечают, что реализация представленной педагогической технологии способствует формированию экономической компетентности учащихся и совершенствованию образовательного пространства профильной школы.

Ключевые слова: игровая деятельность, дидактическая игра, образовательный процесс, география, экономическая компетентность, профильная школа.

Platonova L.O., Pokas L.A.

Kyiv National Pedagogical University named after M. Dragomanov

THE DIDACTIC GAME IS ELEMENT FORMATION OF ECONOMIC COMPETENCE IN STUDENTS OF PROFILE SCHOOL

Summary

In the article analyzed literary sources and detected the differences between «game» and «didactic game». Cleared up the modern state the use of the didactic game on the lesson of geography. Investigated the impact of the games on success. Proven effectiveness the use of the didactic game on lesson of geography in profile school. The authors marks that the realization of the introduced pedagogical technology contribute to formation of economics competence in students and perfection of educational space of profile school.

Keywords: games activities, didactic game, the educational process, geography, economic competence, profile school.